Universiteit
Leiden
The Netherlands

Students' goal preferences, ethnocultural background and the quality of cooperative learning in secondary vocational education

Hijzen, D.M.

Citation
Hijzen, D. M. (2006, September 19). *Students' goal preferences, ethnocultural background and the quality of cooperative learning in secondary vocational education*. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/4563

Version:	Not Applicable (or Unknown)
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/4563

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting

Het onderzoek dat in dit proefschrift wordt gepresenteerd is een verkenning van de samenhang tussen de motivatie, gerepresenteerd door persoonlijke doelen, en de kwaliteit van het samenwerkend leren (KSL) van eerstejaars en tweedejaars leerlingen die het Middelbaar Beroepsonderwijs volgen. Speciale aandacht wordt geschonken aan contextuele factoren die de KSL beïnvloeden en aan verschillen tussen leerlingen die samenhangen met hun culturele achtergrond, geslacht en studierichting. Onder samenwerkend leren worden al die vormen van leren verstaan, waarbij leerlingen gezamenlijk aan een opdracht werken.

Vier vragen stonden centraal in deze dissertatie. 1) Wat is de relatie tussen persoonlijke doelen, contextuele factoren en de kwaliteit van het samenwerkend leren? 2) Hoe kunnen effectieve van niet effectieve samenwerkingsgroepen onderscheiden worden, en wat onderscheidt deze groepen in termen van hun persoonlijke doelen en hun percepties ten aanzien van contextuele factoren in de klas? 3) Welke docent-gerelateerde factoren gaan samen met effectieve samenwerkprocessen en welke gaan samen met ineffectieve samenwerkprocessen, in de loop van een jaar? 4) Kunnen we profielen onderscheiden van persoonlijke doelen (bijv. Nederlandse taalvaardigheid) en contextuele factoren (bijv. sociale bronnen en schoolidentificatie) die verschillen verklaren in de KSL en speelt de culturele achtergrond van leerlingen een rol bij de verklaring van verschillen tussen deze profielen en de kwaliteit van het samenwerkend leren?

Alle Regionale Opleiding Centra in Nederland (42) ontvingen een brief met daarin een uitleg over het onderzoek en een verzoek tot medewerking. Elf scholen, verspreid over Nederland namen uiteindelijk deel aan het onderzoek. Het design van de studie was longitudinaal met drie meetmomenten. Het eerste meetmoment vond plaats in de tweede helft van het eerste leerjaar van de leerlingen, het tweede moment vond plaats in januari en februari van het tweede jaar en het laatste meetmoment vond plaats aan het eind van het tweede leerjaar (mei/juni). Data werden verzameld in de periode van december 2001 tot mei 2003. Een aanzienlijk gedeelte van de leerlingen viel uit; tijdens het eerste meetmoment vulden 1920 leerlingen de vragenlijsten voor dit onderzoek in, tijdens het tweede meetmoment waren dat er nog 897 en tijdens het derde meetmoment 639.

Het MBO kent vier niveaus, waarbij niveau 1 het laagste niveau is en niveau 4 het hoogste niveau. Leerlingen van alle niveaus participeerden in het onderzoek. Leerlingen op het MBO kunnen verschillende studierichtingen volgen, we onderscheiden leerlingen van

Zorg en Welzijn, Horeca en Toerisme, Handel en Administratie, en ICT en Techniek opleidingen.

In dit onderzoek werden percepties (beoordelingen) van leerlingen ten aanzien van de kwaliteit van het samenwerken (mate van groepscohesie, mate van onderlinge afhankelijkheid, vaardigheden voor samenwerkend leren en de attitude ten opzichte van het samenwerkend leren), percepties van leerlingen ten aanzien van contextuele factoren (de organisatie van het samenwerken, mate van aanleren van regels en kennis voor samenwerken en docentgedrag), attitudes van leerlingen ten aanzien van samenwerken, en de communicatievaardigheid van leerlingen gemeten. Daarnaast vulden leerlingen een vragenlijst in over de mate waarin zij verschillende doelen wilden bereiken en hun percepties ten aanzien van het sociale klimaat op school.

Met betrekking tot de relatie tussen persoonlijke doelen van leerlingen en de KSL, konden we concluderen dat sociale hulp doelen de sterkste relatie met de KSL hebben, gevolgd door leerdoelen en "ergens bij willen horen" doelen. Wat betreft de relatie tussen de percepties van leerlingen van de leercontext en de KSL concludeerden we dat de sterkst gerelateerde variabelen zijn de mate waarin leerlingen vaardigheden, kennis en regels voor samenwerkend leren hebben aangeleerd, en de mate waarin docenten het leerproces in de gaten houden. Tevens bleken percepties van leerlingen ten aanzien van de mogelijkheid tot het krijgen van hulp van medeleerlingen en de docent samen te hangen met de KSL. Een combinatie van sociale hulp doelen, de mate waarin leerlingen vaardigheden en kennis voor het samenwerken krijgen aangeleerd, de mate waarin de docenten leerprocessen in de gaten houden, en de mogelijkheid tot het krijgen van academische en emotionele hulp van medeleerlingen, voorspelden de KSL het best. Een interessante bevinding is dat doelvoorkeuren van leerlingen maar voor een klein gedeelte bijdragen aan de voorspelling van de KSL. De context bleek belangrijker te zijn om de KSL te voorspellen. Verder vonden we bevestiging voor een eerdere onderzoeksbevinding dat vrouwelijke studenten hoger scoren op de kwaliteit van het samenwerken. Daarnaast scoorden zij hoger op sociale hulpdoelen en leerdoelen dan mannen, terwijl mannen hoger scoorden op superioriteitsdoelen.

Een belangrijke vraag binnen dit onderzoek was hoe we het samenwerken van effectieve van niet-effectieve groepen kunnen onderscheiden. Uit een dieptestudie waarbij een 'stimulated-recall' methode werd gebruikt, konden we concluderen dat een belangrijk verschil tussen deze groepen te maken heeft met de 'ergens bij willen horen' doelen en sociale ondersteuningsdoelen. In de groep effectieve samenwerkende leerlingen vonden leerlingen

het minder belangrijk om ergens bij te horen en belangrijker om elkaar te helpen en hulp te ontvangen, terwijl het omgekeerde patroon gevonden werd bij de groep die gekenmerkt werd door ineffectief samenwerken. Belangrijk op te merken is dat er maar één relatie werd gevonden met de KSL en deze betrof precies deze 'ergens bij willen horen' doelen. Deze doelen hingen negatief samen met taakgerelateerde betrokkenheid tijdens het samenwerken, in de groepen die ineffectief samenwerkten. Uit interviews bleek dat leerlingen in effectieve groepen leerdoelen, sociale doelen en het behalen van een diploma het belangrijkst vonden. In de ineffectieve groepen waren leren voor een diploma en 'ontspanning' doelen het meest populair. Deze sterke voorkeur voor ontspanningsdoelen, dus het lol hebben op school, is een zeer opvallend verschil tussen de groepen. Een ander opmerkelijk verschil tussen de groepen lag in het feit dat leerlingen in ineffectieve teams zich minder bewust waren van hun doelen dan leerlingen in effectieve teams. Opgemerkt moet worden dat de leerlingen frequenter refereerden aan de manier waarop docenten het samenwerken organiseerden, als een belangrijke reden voor effectief of niet effectief samenwerken, dan aan hun doelvoorkeuren. Beide groepen noemden het type taak, de groepssamenstelling en het gedrag van de docent als belangrijke redenen voor het al dan niet slagen van het samenwerken. Een ander opvallend verschil is dat leerlingen in ineffectieve groepen aangaven dat ze gewoon niet goed konden samenwerken, met andere woorden deze leerlingen misten de kennis en vaardigheden om goed te kunnen samenwerken.

Uit resultaten van een longitudinale studie naar de relatie tussen docentgerelateerde condities voor het samenwerken en de KSL, konden we concluderen dat ook op de lange termijn de mate waarin leerlingen kennis, vaardigheden en regels voor effectief samenwerken kregen aangeleerd, het sterkst gerelateerd was aan de KSL. Leerlingen die effectief samenwerkten scoorden te allen tijde hoger op de mate waarin zij deze aangeleerd kregen, maar ook beoordeelden zij de mate waarin de docent hun leerprocessen in de gaten hield, ingreep in het leerproces en evalueerde hoger dan leerlingen die niet goed samenwerkten. De KSL was voor alle leerlingen het hoogst ten tijde van het tweede meetmoment, toen zij ook alle docentgerelateerde condities het hoogst waardeerden. Verder constateerden we een trend waarbij de leerlingen die niet goed samenwerkten een sterke daling waarnamen in de mate waarin docenten hun leerproces in de gaten hielden en de mate waarin zij ingrepen, terwijl leerlingen die goed samenwerkten deze daling niet rapporteerden.

We konden vier profielen met betrekking tot persoongerelateerde variabelen (communicatievaardigheid en doelen) en context gerelateerde variabelen (de mate van de aanwezigheid van hulp van docenten en leerlingen, de mate van identificatie met school en

met medeleerlingen en de mate van het voornemen van school te willen veranderen) onderscheiden. Een eerste profiel werd gekarakteriseerd door een gebrek aan doelvoorkeuren, een gebrek aan sociale bronnen en een gebrek aan identificatie met school en met medeleerlingen. Leerlingen met dit profiel hadden de laagste scores op de KSL. Een tweede (schoolaangepast) profiel werd gekarakteriseerd door duidelijke doelvoorkeuren voor sociale en leerdoelen, hoge scores op de aanwezigheid van sociale hulp en hoge scores op identificatie met school en medeleerlingen. Leerlingen met dit profiel scoorden het hoogst op de KSL. Een derde profiel was het "gefrustreerde profiel" dat kan gekarakteriseerd worden door duidelijke doelvoorkeuren, maar juist lage scores op de aanwezigheid van sociale bronnen en lage scores op de mate van peer en schoolidentificatie. Ook overwogen deze leerlingen van school te veranderen. Alarmerend is dat de meeste leerlingen in dit profiel vielen. Een vierde profiel kan omschreven worden als een 'zwak communicatieprofiel". Leerlingen met dit profiel scoorden erg laag op Nederlandse taalvaardigheid, hun doelen waren onduidelijk, hun scores op de aanwezigheid van sociale ondersteuning waren redelijk hoog, maar scores op hun voornemen om eventueel van school te veranderen waren redelijk hoog. Tevens was het opmerkelijk dat deze leerlingen vrij hoog scoorden op superioriteitdoelen. We concludeerden dat etniciteit geen directe invloed heeft op de kwaliteit van het samenwerkend leren, ook vonden we geen verschillen tussen Nederlandse en allochtone leerlingen die te maken hadden met hun doelvoorkeuren. Wel vonden we dat de verdeling van Nederlandse en allochtone leerlingen over de profielen niet gelijk was. De meeste Caribische leerlingen vielen binnen het zwakke communicatieprofiel en de meeste Nederlandse leerlingen vielen binnen het schoolaangepaste profiel, het profiel met de hoogste scores op de KSL.

Concluderend kunnen we constateren dat de doelen van leerlingen slechts voor een klein gedeelte bijdroegen aan de voorspelling van de KSL, terwijl percepties van contextuele factoren belangrijke voorspellers bleken te zijn. Sociale ondersteuning- en leerdoelen waren het meest belangrijk voor de kwaliteit van het samenwerkend leren. Daarnaast bepaalde de mate waarin leerlingen kennis, vaardigheden en regels voor het samenwerkend leren aangeleerd kregen voor een groot deel de KSL. Geslacht, studierichting en etnische achtergrond hadden als zodanig geen directe invloed op de KSL. De bevindingen zijn in onze optiek hoopgevend omdat doelvoorkeuren moeilijk zijn te beïnvloeden, geslacht en etnische achtergrond zijn geheel onbeïnvloedbaar. Veranderingen in de context van de klas daarentegen zijn veel gemakkelijker te bewerkstelligen.

Samenwerkend leren kan een manier zijn om de motivatie van leerlingen te verhogen en drop-out tot op zeker hoogte te voorkomen, mits docenten meer aandacht besteden aan het stimuleren van het reflecteren op doelen, het stimuleren van sociale en leerdoelen en de link tussen persoonlijke doelen en schooldoelen verduidelijken. Daarnaast laat dit onderzoek zien dat het van belang is dat er meer aandacht wordt besteed aan het aanleren van samenwerkingsvaardigheden, de regels voor het samenwerken en de communicatievaardigheid van studenten. De docent moet daarbij het leerproces beter in de gaten houden en ingrijpen wanneer dit nodig is. Voorts zullen docenten een sociaal klimaat in de klas moeten creëren waarbij leerlingen aangemoedigd worden elkaar hulp te bieden en het normaal is hulp te ontvangen. Tevens zullen docenten meer aandacht moeten schenken aan het verbeteren van de communicatievaardigheid van studenten in het MBO.